

ELÄMÄNKATSOMUSTIEDON KOE 29.9.2017 HYVÄN VASTAUKSEN PIIRTEITÄ

Tutkintoaineen sensorikokous on hyväksynyt seuraavat hyvän vastauksen piirteet.

Elämänkatsomustiedosta ja sen arvioinnista lukion opetussuunnitelman perusteissa

Elämänkatsomustieto on perustaltaan monitieteinen oppiaine. Sen tiedeperustaan kuuluu ihmis-, kulttuuri- ja yhteiskuntatieteitä sekä filosofia. Elämänkatsomustiedossa arvioidaan sekä opiskelijan kykyä tarkastella ja ilmaista katsomuksellisia aiheita monipuolisesti ja taitavasti että hänen laaja-alaista katsomuksellista ymmärrystään. Katsomukselliset kysymykset ovat usein henkilökohtaisia, mutta niiden pohdiskelun perustana ovat ajattelun tiedolliset hyveet: kriittisyys, johdonmukaisuus, ristiriidattomuus ja systemaattisuus.

Ylioppilastutkintolautakunta on päättänyt, että syksyn 2017 tutkintokerrasta kevään 2020 tutkintokertaan asti ylioppilaskoe voidaan suorittaa sekä vuoden 2003 että vuoden 2015 lukion opetussuunnitelman perusteiden pohjalta. Vuoden 2015 lukion opetussuunnitelman uudistus oli pääosin päivitys. Vaikka elämänkatsomustietoon tuli uusi kurssi ja kurssien rakenteessa tapahtui jonkin verran muutoksia, elämänkatsomustiedon tavoitteiden ja sisältöjen kokonaisuus ei muuttunut dramaattisesti. Elämänkatsomustiedon jaos on pyrkinyt laatimaan tehtävät siten, että syksyn 2017 kokeessa kaikkiin tehtäviin voi vastata kumman tahansa perusteiden mukaan laaditun opetussuunnitelman pohjalta.

Bloomin taksonomia ohjaamassa digitaalisen reaaliaineen kokeen tehtävien laadintaa

Reaaliaineen digitaalisen ylioppilaskokeen tehtävien vaikeustasoissa on otettu huomioon Bloomin kognitiivisia oppimistavoitteita koskeva taksonomia sekä Andersonin ja Krathwohlin siitä kehittämä muunnelmä. Niiden perusteella tehtävässä vaadittavaa kognitiivista prosessia arvioidaan kuusiportaisella hierarkkisella asteikolla: muistaa / palauttaa mieleen, ymmärtää/käsittää, soveltaa, analysoida, arvioida ja luoda (syntetisoida). Kaksi ylintä tasoa ovat taksonomioissa eri järjestyksessä.

Ylioppilastutkintolautakunta on ryhmitellyt tehtävät vaativuustason mukaan neljään luokkaan. Muistamista ja käsittämistä vaativat tehtävät on jaettu suljettuihin (A) ja avoimiin (B) tehtäviin. Esimerkiksi monivalintatehtävät kuuluvat luokkaan A ja määrittelytehtävät luokkaan B. Vaativimmat tasot on myös ryhmitelty kahteen luokkaan C ja D. D-tason tehtäviin voi kuulua luova elementti, joka lisää tehtävän vaativuutta, koska se edellyttää kykyä soveltaa, kehittää tai muuntaa lukion opetussuunnitelman perusteissa määriteltyä osaamista myös sellaiselle alueelle, jota ei ole käsitelty lukiossa. Vaihtoehtoisesti D-tasolla ovat tarkasteltavana erityisen laajat, monipuoliset sekä mahdollisesti uudentyyppiset aineistot ja niiden yhdistelmät.

Elämäkatsomustiedon ylioppilaskokeen vastausten arviointi

Ylioppilaskokeessa arvioitava katsomuksellinen ajattelu esitetään kielellisesti. Siksi arvioinnissa tulee kiinnittää huomiota myös ajattelun esittämiseen monella tasolla tekstin kirjallisuudesta vaikuttavuudesta kappalejakoon. Kyse ei kuitenkaan ole äidinkielen tehtävästä, ja hyvä kirjallinen esitys on hyvän elämäkatsomustiedon vastauksen tunnusmerkki vain siinä määrin kuin se ilmentää hyvää katsomuksellista ajattelua. Tämä tarkoittaa vastauksessa useita eri piirteitä. Tärkeimmät niistä ovat vastauksen osuvuus, eheys ja vakuuttavuus.

Vastauksen osuvuus eli sen relevanssi ja asiaankuuluvuus on hyvän vastauksen ydin. Hyvät tiedot ja ymmärrys sekä osuva argumentaatio eivät tuota edes hyväksyttävää vastausta, jos ne eivät liity tehtävään. Tämän vuoksi osuvuus on alla listatuista ulottuvuuksista tärkein. Yksi osuvan vastauksen piirteistä on selkeys.

Vastauksen eheys liittyy vastauksen rakenteeseen. Rakennetta on elämäkatsomustiedossa totuttu arvioimaan ns. SOLO-mallilla (Structure of the Observed Learning Outcome). Sen roolia elämäkatsomustiedon arvioinnissa on täsmennetty arvioimalla mallin mukaan vastauksen eheyttä ja tuomalla osuvuus ja vakuuttavuus eheyden rinnalle arviointikriteereiksi. Kokeiltaan taito jäsentää ongelmia ja ratkaisuja käsitteellisesti sekä hänen kykynsä tunnistaa ja arvioida perusteluja ilmenee vastauksen johdonmukaisuutena ja moniulotteisuutena.

Vastauksen vakuuttavuus tarkoittaa elämäkatsomustiedossa monipuolisten ja katsomuksellisesti olennaisten lähtökohtien ja näkökulmien johdonmukaista käsittelyä. Vastauksen tietoperusta on riittävän laaja ja tehtävänannon sitä vaatiessa ajankohtainen. Tosiasiaväittämät, perustellut kannanotot ja pelkät mielipiteet erotetaan selvästi toisistaan, ja esitettyjen väitteiden ja perustelujen välillä on selvä yhteys. Osuvat ja tyypillisesti ajankohtaiset esimerkit ovat elämäkatsomustiedolle ominaisia. Ne tekevät vastauksesta vakuuttavan.

Hyvä katsomuksellinen ajattelu näkyy käsitteiden ja teorioiden osaamisessa ja käytössä sekä ilmiökentän hallinnassa. Lisäksi asiaan vaikuttavat vastauksen osuvuus, eheys ja vakuuttavuus. Tiedollisen osaamisen tapaan myös arvioinnin muut ulottuvuudet ovat elämäkatsomustiedossa lähes poikkeuksetta osittain päällekkäisiä silloin, kun vastaus täyttää relevanssin minimivaatimukset eli sopii tehtävänantoon. Vastaus voi olla tiedollisesti hyvä, mutta ajattelun esittäminen saattaa olla heikkoa tai toisin päin. Ulottuvuudet eivät kuitenkaan ole täysin riippumattomia toisistaan, koska esitystapa, käsitteiden käyttö ja ilmiökentän hallinta liittyvät yhteen.

Elämäkatsomustiedon tehtävien luonteen vuoksi vastauksen kypsyyttä koskevat seikat ovat erityisen tärkeässä asemassa. Ylioppilastutkintolautakunta on antanut kypsyyden osoittamisesta ohjeet reaaliaineiden digitaalisten kokeiden määräyksissä (https://www.ylioppilastutkinto.fi/images/tiedostot/reaaliaineiden_digitaalisten_kokeiden_maaraykset_2017.pdf). On hyvä huomata, että määräysten mukaan epäolennaisten näkökohtien käsittely heikentää vastauksen arvoa.

Oheinen taulukko voi auttaa elämäkatsomustiedon ylioppilaskokeen vastausten arviointia osuvuuden, eheyden ja vakuuttavuuden näkökulmista. Nämä ja vastauksen sisältöön liittyvät seikat muodostavat yhden kokonaisarvion, joka esitetään tehtävänosasta annettavalla pistemäärällä.

Arvioinnin ulottuvuus	/Pistemäärä 0	25 %	50 %	75 %	100 %
Osuuus	Vastaus ei lainkaan vastaa tehtävään; tehtävä on ymmärretty ratkaisevasti väärin.	Vastaus liittyy osin kysymyksen alaan, mutta on epäselvä, harhaileva tai sivussa asiasta.	Tehtävään vastataan asiaankuuluvasti.	Vastauksessa ilmenee selkeää ymmärrystä tehtävänannosta ja sen rajauksesta, ja siinä käsitellään olennaisimmat seikat.	Vastauksessa ilmenee erinomainen ymmärrys tehtävänannosta ja sen rajauksesta, ja siinä käsitellään kattavasti tarpeelliset seikat ja vain ne.
Eheys (SOLO)	Vastaus on hajanainen ja sekava.	Vastauksessa on yksi asiaan selvästi liittyvä seikka. Vastauksen ainekset ovat kuitenkin muuten satunnaisia tai sekavia.	Vastauksessa on useita asiaan kuuluvia seikkoja, mutta niitä ei ole onnistuttu liittämään yhdeksi kokonaisuudeksi. Vastaus jää usein luettelomaiseksi.	Tehtävänantoon kuuluvia näkökulmia on liitetty toisiinsa johdonmukaisesti ja monipuolisesti. Tuloksena on koherentti kokonaisuus, joka vastaa kysymykseen.	Vastauksessa tehtävänantoon liittyvät relevantit aineistoelementit on suhteutettu toisiinsa. Käsitteet ja perustelut muodostavat johdonmukaisen kokonaisuuden, joka vastaa tehtävään liittyviin kysymyksiin ja ottaa tarvittaessa huomioon myös vaihtoehtoisia lähestymistapoja.
Vakuuttavuus	Vastauksessa ei ole perusteluja tai niillä ei ole yhteyttä esitettyihin väitteisiin.	Vastauksessa esitetyt perustelut liittyvät jotenkin väitteisiin, mutta niiden yhteys jää epäselväksi.	Vastausta on perusteltu siten, että lähtökohdat ovat järkeviä ja perustelujen ja johtopäätöksen välillä on selvä yhteys.	Vastauksessa on tarkasteltu useimpia relevantteja perusteluja, niitä on problematisoitu ja eritelty järkevästi ja argumentit on rakennettu oikein.	Relevanttien perustelujen problematisointi ja erittely on osuvaa ja osoittaa omaperäistä oivaltavaa ajattelua tai syvällistä perinteen tuntemusta.

Elämäkatsomustiedon digitaalisen ylioppilaskokeen uudet pistemäärät

Elämäkatsomustiedon kokeessa on yhdeksän tehtävää, joista kokelaan tulee vastata viiteen. Koe on kaksiosainen. Osassa I on kuusi A-, B- tai C-tason tehtävää. Kustakin tehtävästä saa 0–20 pistettä. Osassa II on kolme D-tason tehtävää, joista saa 0–30 pistettä kustakin. Osan I tehtävistä voi vastata 3:sta 5:een ja osan II tehtävistä 0:sta 2:een. Kokelas ei voi saavuttaa kokeen maksimipistemäärää (120), jos hän ei vastaa kahteen osan II tehtävään.

Aiemmin elämäkatsomustiedon hyvän vastauksen piirteiden pisteohjeissa on mainittu kaksi erillistä arvioinnin kiintopistettä. Ne ovat olleet ”hyvä vastaus”, jolla on tarkoitettu 3/6 pisteen eli 50 %:n pistemäärän saavuttamista, ja ”kiitettävä vastaus”, jolla on tarkoitettu 5/6 pisteen eli reilun 80 %:n pistemäärän saavuttamista. Tehtäväosioissa, joista annetaan 6 pistettä, sovelletaan edelleen samaa asteikkoa, vaikka 6 pisteen osuus arvosanan kokonaispistemäärästä on pienentynyt noin kolmannekseen verrattuna paperiseen kokeeseen. Tehtäväosioissa, joissa enimmäispistemäärä on vähemmän kuin 6, annetaan yleensä ainoastaan yksi noin 50 %:n kiintopiste. Pistemäärän kasvaessa useimmat ennalta määritellyt arviointikohdat helpottavat arviointia. Jos tehtävästä tai sen osasta annettava pistemäärä on 8 tai enemmän, käytetään kolmea kiintopistettä: 25–30 %, 50–60 % ja 75–80 %. Jos tehtävästä tai sen osasta annetaan yli 10 pistettä, on esitetty myös luonnehdinta huippupisteistä. Sen tarkoituksena on tuoda esiin seikkoja, jotka helpottavat vastauksen sijoittamista ylimmän piste-luokan (75–100 %) sisällä.

Tehtäväkohtaiset pisteitysohjeet

Koska elämäkatsomustiedon kokeessa arvioidaan kokelaiden omaa katsomuksellista ajattelua, vastaukset voivat avautua moniin suuntiin lähes kaikissa tehtävissä. Sen vuoksi hyvän vastauksen piirteiden kuvaukset ovat aina vain suuntaa antavia. Samasta syystä hyvän vastauksen piirteissä esitellään tehtävään liittyviä katsomuksellisia seikkoja laajasti ja osin myös lukiokurssien ulkopuolelta. Tarkoituksena on antaa vastauksia arvosteleville opettajille lisävihjeitä siitä, millaiset katsomukselliset pohdinnat voivat perustellusti kuulua vastaukseen. Lukiokursseihin liittyvät ja kokelaiden osaamiselta vaadittavat seikat on mainittu pisteitysohjeiden kohdalla. Näissä osioissa on hyvin suppeasti huomioitu yllä olevassa taulukossa mainittuja osuvuuden, eheyden ja vakuuttavuuden ulottuvuuksia. Arvioinnissa on kuitenkin useimmissa tapauksissa osiokohtaisesti syytä tarkastella niin sisällöllisiä kuin yllä olevaan taulukkoon liittyviä ulottuvuuksia.

Tehtäväosiot jakautuvat kahteen luokkaan. Kun osiosta annetaan 10 pistettä tai enemmän, se arvostellaan esseevastauksena ja mainittuja osuvuuden, eheyden ja vakuuttavuuden ulottuvuuksia sovelletaan kattavasti. Mikäli osiosta annetaan vähemmän kuin 10 pistettä, se ei välttämättä ole täysipainoinen esse. Tällöin myös suppeammalla vastauksella, jossa tekstin eheys tai perustelujen vakuuttavuus eivät ole keskeisessä roolissa, voi saada erinomaiset pisteet. Tällaisissa tapauksissa usein on olennaista täsmällinen asiassa pysyminen. Siksi alle 10 pisteen osioissa käytetään merkkimäärärajoituksia. Kyse on enimmäispituudesta. Siten merkkimäärän alittaminen ei vähennä pisteitä, mikäli vastauksen asiasisältö on riittävä. Huomattava merkkimäärän ylittäminen vähentää pisteitä. Merkkimäärältään rajoitetuissa tehtävissä voi menettää enintään 2 pistettä merkkimäärän huomattavasta ylityksestä. 25–50 prosentin ylitys aiheuttaa 1 pisteen vähennyksen, yli 50 prosentin ylitys 2 pisteen vähennyksen. Vähennys ei voi olla kuitenkaan enempää kuin 50 prosenttia tehtäväosion maksimipistemäärästä. Tämän lisäksi vähennetään luonnollisesti pisteitä, jos vastaus ei pysy asiassa.

Moniosaisten tehtävien pisteet määritetään osakohtaisesti, ellei tehtävässä ole erikseen muuta mainittu. Joskus yhdessä pisteitysosiossa, esimerkiksi osiossa 1.1. syksyn 2017 elämäkatsomustiedon kokeessa, tehtävänantoon voi liittyä useita suhteellisen itsenäisiä kohtia, esimerkkitapauksessa kaksi eri Suomen itsenäisyyden juhlavuoteen liittyvää tapahtumaa. Tällöin tehtävä voidaan arvioida joko kunkin itsenäisen kohdan osalta erikseen, jolloin yksittäisiä osioita ei välttämättä tarvitse arvioida esseinä. Toisaalta, jos kokelas – esimerkiksi vertailun vuoksi – käsittelee eri kohdat yhdessä, osio voi muodostaa yhden kokonaisen esseen. Tällöin yllä olevassa taulukossa myös esseen rakenteeseen liitetyt seikat, eheys ja vakuuttavuus, vaikuttavat arvosteluun. Osion arvioinnin vaativuus ei kuitenkaan riipu kokelaan valitsemasta vastaustavasta. Käytännössä yleensä kuhunkin itsenäiseen kohtaan liittyvään korkeimpaan pistemäärään kuuluu jokin seikka, joka liittyy sen vastauksen kokonaisuuteen ja nämä pisteet vastaavat esseemuodossa kirjoitetun vastauksen rakenteellista eheyttä ja vaikuttavuutta.

Osa I

1. Suomi satavuotias (20 p.)

Vuoden 2003 opetussuunnitelman (LOPS03) perusteissa tehtävä liittyy kurssin Maailmankuva (ET2) kohtaan ”maailmankuvan, maailmankatsomuksen ja elämäkatsomuksen käsitteet ja niiden keskinäinen suhde”. Vastaava kohta vuoden 2015 opetussuunnitelmassa (LOPS15) on kurssissa Maailmankatsomus ja kriittinen ajattelu (ET1). LOPS15:ssä tehtävä liittyy lisäksi kurssin Kulttuurit katsomuksen muovaajina (ET4) kohtaan ”suomalaisen kulttuurin ja identiteetin historiallinen rakentuminen”. Suurin piirtein vastaava sisältö löytyy LOPS03:n kurssista Kulttuuriperintö ja identiteetti (ET4).

Suomen itsenäistyminen 6.12.1917 merkitsi uuden valtion syntyä. Kuuluminen tähän valtion tarkoittaa Suomen kansalaisuutta, jota voi pitää itsessäänkin maailmankatsomuksellisesti merkittävänä asiana. Kansalaisuuden sisällä on kuitenkin aina ollut etnis-kansallisesti, kielellisesti, kulttuurisesti, katsomuksellisesti ja sosioekonomisesti sekä ikäkauden ja harrastusten mukaan ja monella muulla tavalla eroavia ryhmiä, jotka saattavat painottaa satavuotisjuhlissa erilaisia seikkoja. Näin erilaiset maailmankatsomuksellisesti merkittävät tekijät voivat nousta esiin. Olennaista on kuvata valittujen tapahtumien maailmankatsomuksellinen merkittävyys.

Juhlavuoden teemana on se, että yllä kuvattu katsomuksellinen moninaisuus toimii yhdessä. On olennaista ymmärtää, että teema ”yhdessä” edustaa tärkeää tavoitetta ja arvoa, jonka saavuttamisessa on onnistuttu välillä paremmin ja välillä huonommin. Itsenäisyyden alkua varjosti sisällissota, jonka taustalla oli punaisen ja valkoisen poliittisen maailmankatsomuksen välinen ristiriita. Erilaisia kansallisia, katsomuksellisia ja sukupuolisia vähemmistöjä on eri aikoina kohdeltu eri tavalla kaltoin. Viime vuosikymmeninä erityisesti koviin taloudellisiin arvoihin liittyvät leikkaukset ovat asettaneet kysymyksen, halutaanko kaikkia heikommassa asemassa olevia, kuten työttömiä, maahan muuttaneita, eläkeläisiä ja köyhiä lapsiperheitä, pitää mukana yhteisessä valtiossa. Toisaalta suuri osa Suomen väestöstä on kansallisesti poikkeuksellisen homogeenista verrattuna useimpien muiden maiden väestöön, mikä voi olla kaikkien aidolle yhdessäololle yhtä lailla haitta kuin etu. Edelleen suomalaisessa yhteiskunnallisessa ja kulttuurisessa keskustelussa on usein korostettu vilpittömyyttä ja samanmielisyyttä. Tälle on myös usein – enemmän tai vähemmän natisten – saatu suuren kansanosan suosio, joka näkyy esimerkiksi talvisodan hengessä, kekkoslaisuudessa, peruskoulussa ja kilpailukykysojimuksessa. Aina on kuitenkin ollut myös ryhmiä ja maailmankatsomuksia, jotka eivät ole yhteiseen konsensukseen mahtuneet.

1.1.

Tehtävässä voi hyvin vapaasti kuvailla joko jo järjestettyjä tai vielä edessä olevia Suomen satavuotisjuhljen tapahtumia. Olennaista on eritellä niiden maailmankatsomuksellista merkitystä. Jos kokelas käsittelee tapahtumat erillisinä, vastaus jakautuu luonnostaan kahteen osaan, jotka eivät ole kovin laajoja. Vastausta ei tällöin ole syytä arvioida esseenä.

Kummastakin valitusta tapahtumasta saa 0–5 pistettä. 1 pisteen saa tapahtuman esittelystä ja 2 pistettä, jos maailmankatsomuksellinen merkitys on jotenkin huomioitu. Loput 2 pistettä kummastakin tapahtumasta on varattu sen maailmankatsomuksellisen merkityksen erittelylle.

Vastaus kohtaan 1.1. voi hyvin olla myös essee, jos kokelas esimerkiksi kytkee valitsemansa tapahtumat yhteen. Tällöin tulee arvioinnissa ottaa kaikki edellä esitetyn taulukon ulottuvuudet huomioon.

1.2.

Arviossa on syytä näkyä yhtenäisyyden ja erilaisuuden mosaiikki. Suomessa kansalaisuuteen on liittynyt vahvasti homogeenisuutta painottava kansallinen tarina, jonka vaikutus on syytä ottaa huomioon vastauksessa. Siinä on syytä tarkastella useita erilaisia vähemmistöjä ja niiden rinnakkaiseloja Suomessa. Tarkastelu voi olla historiallista tai keskittyä nykyhetkeen ja tulevaisuuteen.

Vastaus kohtaan 1.2. on essee, jonka arvioinnissa kaikki edellä esitetyn taulukon ulottuvuudet tulee ottaa huomioon.

3 pisteen vastauksessa kokelas kuvaa jollain tavoin ainakin kahta erilaista maailmankatsomusta ja sitä, millaiset tekijät vaikuttavat niiden rinnakkaiseloon muiden katsomusten kanssa Suomessa. Vaihtoehtoisesti vastauksessa on kuvattu monipuolisesti yhden katsomuksen asemaa Suomessa.

5 pisteen vastauksessa kokelas kuvaa ainakin kahta erilaista maailmankatsomusta ja tekijöitä, jotka vaikuttavat niiden rinnakkaiseloon muiden katsomusten kanssa Suomessa. Vastauksessa tulee vähintään implisiittisesti ilmi katsomuksellinen yhtenäisyyden ja erilaisuuden mosaiikki, johon valittujen katsomusten rinnakkaiselo kytkeytyy. Vaihtoehtoisesti vastauksessa tarkastellaan maailmankatsomuksellisia eroja monipuolisesti eri näkökulmista, kuten etnisistä, kulttuurisista, poliittisista ja uskonnollisista ulottuvuuksista.

8 pisteen vastauksessa ilmenevät molemmat 5 pisteen vastauksessa vaihtoehtoisina mainitut tekijät.

Huippupisteiden vastauksessa on olennaista erilaisten maailmankatsomuksellisten tekijöiden, kuten etnis-kulttuuristen, katsomuksellisten ja poliittisten tekijöiden, monipuolinen erittely ja esitettyjen kehityslinjojen laaja perusteleminen arvion pohjaksi.

2. Sosiaalinen media ja identiteetti (20 p.)

LOPS15:ssä tehtävä liittyy kurssin Maailmankatsomus ja kriittinen ajattelu (ET1) kohtaan ”median – – vaikutus maailmankuviin ja -katsomuksiin sekä omaan elämänkatsomukseen” ja kurssin Ihminen, identiteetti ja hyvä elämä (ET2) kohtaan ”identiteetti, elämänvalinnat ja elämänhallinnan keinot”. Vastaavat kohdat löytyvät LOPS03:n kursseista Maailmankuva (ET2) ja Hyvä elämä (ET1).

Sosiaalinen media näyttölee yhä suurempaa roolia ihmisten elämässä. Se ei mahdollista ai-noastaan uudenlaisia tapoja viestiä ja jakaa asioita toisten kanssa, vaan se tarjoaa myös kei-non ansaita toimeentulo. Sosiaalisesta mediasta voi kuitenkin tulla myös taakka. Australia-lainen Essena O’Neill hankki toimeentulonsa Instagram-kuvillaan ja niihin liittyvillä mainos-sopimuksilla, mutta päätti jättää palvelun. Hän perustelee ratkaisuaan Youtube-video-postauksessaan, josta brittilehti *The Guardian* on leikannut tehtävän aineistona olevan koos-teen. Postauksessa on kolme jaksoa. Ensiksi O’Neill kuvailee, miten hän eli omasta mieles-tään ja muiden silmissä ”unelmaelämää”. Sen jälkeen hän kertoo, että vaikka hänellä oli mu-ka ”kaikki”, hän oli kuitenkin onneton. Lopuksi hän vetoaa katselijoihinsa kehottamalla heitä toimimaan ”oikeassa elämässä” ja vakuuttamalla, ettei heidän tarvitse todistaa arvoaan so-siaalisessa mediassa. Tehtävän toisena aineistona olevassa *The Guardian* -lehden jutussa taustoitetaan tarkemmin O’Neillin toimintaa Instagramissa ja hänen perusteitaan lopettaa se.

2.1.

Tehtävässä pyydetään arvioimaan O’Neillin väitettä, ettei hänen elämänsä Instagramissa ol-lut ”todellista elämää”. Arvion tekeminen edellyttää jonkinlaista kuvausta siitä, mitä O’Neill tarkoittaa tällä väitteellään ja sen perustana olevalla erottelulla sosiaalisen median ”unelma-elämän” ja ”todellisen elämän” välillä. Arviossa on olennaista tarkastella, mitä perusteita O’Neillillä on väitteelleen ja ovatko ne hyviä vai huonoja.

Videossa O’Neill yhdistää ”unelmaelämään” suuren lukumäärän seuraajia sosiaalisessa me-diassa, upeat kuvat, mallitoimistot ja menestyksen. Hän sanoo, että kaikki hänen elämässään tähtäsi vain kuvien tuottamiseen ja seuraajien hankkimiseen. Tämä on aineiston eräänlainen avainväite, jonka ympärille vastaus kannattaa rakentaa. On luontevaa tulkita, että jos epäto-dellisen ”unelmaelämän” päämääränä on vain tuottaa kauniita kuvia ja hankkia seuraajia, ei ”todellisen elämän” päämääriä pidä määrittää tällä tavalla. Elämän päämäärän lisäksi O’Neillin väitettä voi arvioida siltä kannalta, minkälaisen itseidentiteetin varaan kyseinen elämä rakentuu. Edelleen on luontevaa tarkastella sitä, miltä elämä tuntuu: onko se onnellis-ta?

The Guardian -lehden jutussa O’Neill tuo myös esille, että vaikka kuvat tarjotaan aitoina, ne ovat lavastettuja. Kuvat eivät myöskään paljasta niiden taustalla olevaa bisnestä. Tällaiset seikat eivät ole eduksi seuraajille tuotettavan vaikutelman kannalta. O’Neill antoi näin seu-raajilleen Instagramissa harhaanjohtavan vaikutelman menestyksekkäästä ja tavoit-telemisen arvoisesta elämästä. Se ei kuitenkaan hänestä tuntunut sellaiselta, vaan hän koki olevansa onneton. Hän tunsu, että hänen arvonsa määrittyi numeroiden ja kuvien kautta. Näiden syiden tähden hän katsoo, ettei hänen elämänsä Instagramissa ollut ”todellista elä-mää”. O’Neill näyttää siis ajattelevan, että todellisen elämän päämäärät eivät voi olla kuvien tuottamista ja seuraajien hankkimista tai ainakaan ne eivät voi rajoittua tällaiseen toimin-taan. Tämä vaikuttaa hyvin perustellulta näkemykseltä. Mikäli kokelas esittää siitä poikkea-van arvion, hänen on syytä perustella se erityisen huolellisesti.

Vastaus kohtaan 2.1. on essee, jonka arvioinnissa kaikki edellä esitetyn taulukon ulottuvuudet tulee ottaa huomioon.

3 pisteen vastauksessa kokelas esittää jonkin osuvan huomion O’Neillin väitteestä, ettei hänen elämänsä Instagramissa ollut ”todellista elämää”.

5 pisteen vastauksessa kokelas ottaa huomioon useita aineistossa esiintyviä näkökohtia ja esittää jonkinlaisen arvion O’Neillin väitteestä.

8 pisteen vastauksessa kokelas arvioi johdonmukaisesti ja monipuolisesti O’Neillin väitettä. Hän tulkitsee osuvasti O’Neillin erottelua ”todellisen elämän” ja ”unelmaelämän” välillä ja osoittaa selvästi, pitääkö hän O’Neillin esittämiä perusteluita vakuuttavina.

2.2.

Kokelaan kuvaus omasta sosiaalisen median käytöstään voi olla hyvin monenlainen. Luontevinta on jossain määrin peilata omaa suhtautumistaan aineistossa esiintyviin Essena O’Neillin kokemuksiin. Yksi näkökulma tässä on tarkastella sosiaalisen median viihdekäytön ja ammatillisen hyödyntämisen eroja. Mikäli kokelas kertoo, ettei hän lainkaan ole sosiaalisessa mediassa, hän voi käyttää argumentteina O’Neillin näkemyksiä tai muita perusteluita. Tehtävän oletus ei ole, että kaikkien pitäisi olla sosiaalisessa mediassa, aineistohan esittää pikemminkin päinvastaista. Sen sijaan oletus on, että kokelas joka ei käytä sosiaalista mediaa, on joutunut pohtimaan asian perusteluja.

Vastaus kohtaan 2.2. on essee, jonka arvioinnissa kaikki edellä esitetyn taulukon ulottuvuudet tulee ottaa huomioon.

3 pisteen vastauksessa kokelas kuvailee omaa toimintaansa sosiaalisessa mediassa ja esittää siitä jonkin identiteettiä ja elämäkatsomusta koskevan huomion.

5 pisteen vastauksessa kokelas pohtii omaa toimintaansa sosiaalisessa mediassa. Hän esittää siitä identiteettiä ja elämäkatsomusta koskevia huomioita, joissa otetaan huomioon useita aineistossa esiintyviä näkökohtia.

8 pisteen vastauksessa kokelaan pohdinta on johdonmukaista ja monipuolista ja siinä suhteutetaan useimmat aineistossa esiintyvät näkökohdat kokelaan omaan identiteettiin ja elämäkatsomukseen.

3. Leipäjono (20 p.)

LOPS03:ssa tehtävä liittyy kurssiin Yksilö ja yhteisö (ET3), sisältökohtiin ”ihminen sosiaalisena olentona, yksilöiden vuorovaikutus ja yhteisöllisyys, yksityinen ja julkinen” sekä ”teorioita yhteiskunnan rakenteesta ja muutoksesta”. LOPS15:ssä tehtävä liittyy kurssiin Yksilö ja yhteisö (ET3), sisältökohtiin ”taloudellisen ja poliittisen vallan suhde nyky-Suomessa sekä globaalissa markkinataloudessa, yksilön kuluttajana ja kansalaisena tekemien valintojen vaikutukset yhteiskunnan eri tasoilla” sekä ”ihminen sosiaalisena olentona, yksilöiden vuorovaikutus ja yhteisöllisyys: yksityinen ja julkinen, tunnustussuhteet ja merkitykselliset toiset, roolit ja yhteisölliset normit”.

Tehtävässä on kuva leipäjonosta, ja sen pohjalta esitetään kysymys yksilön ja yhteiskunnan vastuun suhteesta. Asiaa voidaan lähestyä yhtäältä yksilön vastuuta korostavasta näkökulmasta, jolloin hänen päätymisensä leipäjonoon nähdään hänen omien valintojensa seurauksena. Näin ollen hän on itse vastuussa omasta tilanteestaan. Tämän näkökulman puolesta voi argumentoida esimerkiksi korostaen sitä, että pohjoismainen hyvinvointivaltio takaa kaikille reilut mahdollisuudet mm. ilmaisen koulutuksen ja erilaisten tukien muodossa. Jos tästä huolimatta yksilö ajautuu elämässään ongelmiin tai syrjäytyy, on syynä hänen itsensä tekemät valinnat. Toisesta näkökulmasta köyhyyteen ja syrjäytymiseen liittyvät kysymykset on mahdollista nähdä enemmänkin yhteiskunnan rakenteellisena ongelmana. Tällöin yksilön vastuu tilanteestaan pienenee. Äärimmäisessä tapauksessa yksilöä voitaisiin pitää oikeastaan syyntakeettomana omaan asemaansa. Yhteiskunnan vastuuta korostettaessa mahdollisia argumentteja voivat olla tukien ja palveluiden riittämättömyys, kova kilpailu työmarkkinoilla ja työttömyys tai yhteiskuntaluokkien välisen kuilun kasvaminen.

Kokelas voi myös purkaa tehtävänannon vastakkainasettelua ja esittää, että ongelmat voivat johtua niin yksilön valinnoista kuin yhteiskunnan rakenteistakin. Edelleen kokelas voi huomauttaa, että ongelmat voivat johtua myös valintoihin liittyvästä huonosta onnesta. Yksilö saattaa esimerkiksi joutua ilman omaa syytään liikenneonnettomuuteen ja menettää sen seurauksena liikuntakykynsä. Edelleen jotkin yksilön ongelmat voivat olla täysin riippumattomia hänen valinnoistaan ja johtua vaikkapa hänen perimästään. Hän saattaa esimerkiksi sairastua perinnölliseen sairauteen, joka estää häntä kouluttautumasta ja tekemästä työtä.

Tehtävässä ei edellytetä yhteiskuntafilosofisten teorioiden käyttöä, ja selkeällä ja johdonmukaisella argumentoinnilla voi yltää huippupisteisiin. Teorioiden tai poliittisen ideologioiden onnistunut yhdistämien vastaukseen voidaan kuitenkin katsoa ansioksi.

Vastaus tehtävään on laaja essee, ja kaikki edellä esitetyn taulukon ulottuvuudet tulee ottaa sitä arvosteltaessa huomioon.

5 pisteen vastauksessa kokelas osaa valita näkökulman vastaukseensa, mutta ei pysty muodostamaan vakuuttavaa argumentointia sen puolesta.

10 pisteen vastauksessa kokelas esittää kohtuullisen osuvat perustelut valitsemalleen näkökulmalle tai esittää asiaankuuluvia perusteluja molempien näkökulmien puolesta.

15 pisteen vastauksessa kokelas esittää johdonmukaisen analyysin erilaisista syy-suhteista, jotka voivat vaikuttaa yksilön ajautumiseen ruoka-avun piiriin.

Huippupisteisiin yltääkseen kokelaan pitää ottaa huomioon molemmat näkökulmat ja hänen on käsiteltävä niitä seikkaperäisesti vastauksessaan. Hän voi silti vapaasti valita kantansa ja perustella sitä.

4. Kulttuurit ja pukeutuminen (20 p.)

LOPS03:ssa tehtävä liittyy kurssiin Kulttuuriperintö ja identiteetti (ET4), sisältökohtaan ”Kulttuurin käsite ja merkitys ennen ja nyt”. LOPS15:ssä tehtävä liittyy kurssiin Kulttuurit katsomuksen muovaajina (ET4), sisältökohtiin ”kulttuurien ja sivilisaatioiden vuorovaikutus sekä monokulttuurisuuden mahdottomuus: monikulttuurisuus ja globaali kulttuuri sekä niiden erilaiset katsomukselliset ja yhteiskunnalliset vaikutukset” sekä ”kulttuuriperintö: tapakulttuurin monet muodot, kulttuurinen itseilmaisu, kulttuurin vaikutus yksilön maailmankuvaan ja elämäkatsomukseen, Unescon maailmanperintöohjelma”.

Tehtävässä annettu materiaali perustuu Riossa 2016 järjestettyjen olympialaisten naisten beach volley -otteluun, jossa kulttuurien kohtaaminen näkyi vaatetuksessa erittäin konkreettisesti. Tämä ottelu herätti laajaa keskustelua, ja Egyptin pelaajien käyttämää pukua sekä puolustettiin että kritisoitiin. Samalla myös Saksan joukkueen käyttämä perinteinen beach volley -asu sai kritiikkiä liiallisesta seksikkyydestä.

4.1.

Kohdassa 4.1. pitää ymmärtää uskonnon vaikutus Egyptin joukkueen peliasuun. Islamin uskon mukaisesti pelaajat käyttävät varsin peittäviä urheiluvaatteita. Saksan peliasun kulttuurillinen linkki ei ole yhtä selvä, mutta sitä voidaan lähestyä esimerkiksi ns. länsimaalaisen vaapaamielisyyden tai myös seksuaalisuutta korostavan kulttuurin kautta. Tärkeä huomio koskee sitä, että säädökset ja huomio keskittyvät yleensä naisurheilijoiden tai yleisemmin naisten pukeutumiseen.

Vastaus kohtaan 4.1. on essee, ja kaikki edellä esitetyn taulukon ulottuvuudet tulee ottaa sitä arvioitaessa huomioon.

3 pisteen vastauksessa kokelas esittää jollain tavalla asiaan kuuluvia, mutta hajanaisia huomioita annetusta aineistosta.

5 pisteen vastauksessa kokelas analysoi molempien pelaajien vaatetusta. Hän erittelee jomankumman pelaajan vaatteiden taustalla vaikuttavia kulttuurisia tekijöitä osuvasti ja monipuolisesti tai esittää molempien pelaajien vaatetuksesta joitain asiaankuuluvia huomioita.

8 pisteen vastauksessa kokelas osaa perustella molempien pelaajien vaatetuksen taustalla vaikuttavia kulttuurisia tekijöitä osuvasti ja monipuolisesti.

4.2.

Olympialaiset ovat yksi esimerkki tapahtumasta, johon kokoontuu eri kulttuuritaustoista tulevia ihmisiä ja jota seurataan median välityksellä ympäri maailmaa. Olympialaiset ovat itsensä antropologisesta näkökulmasta kulttuuritapahtuma, johon liittyy omat perinteensä. Olympialaiset tarjoaa näin yhden mahdollisen lähtökohdan vastaukselle, mutta hyvässä vastauksessa kysymystä kulttuuriperinteiden asemasta globaalin tiedonvälityksen maailmassa tarkastellaan yleisemminkin. Tiedonvälityksen nopeuden ja laajuuden vuoksi olemme yhä tietoisempia toisista kulttuureista ja erilaisista tavoista elää. Tämä saattaa johtaa meidät kohti yhtenäisempää tapakulttuuria. Kehitykseen ovat myötävaikuttamassa ylikansallisten suurrytysten näkyvät mainoskampanjat massatapahtumissa ja niitä seuraavissa medioissa.

Kansainvälinen kaupallinen kulttuuri on myös herättänyt vastareaktiota, ja joissain yhteyksissä paikallisten kulttuurien vaikutusvalta on kasvanut. Tämä toki nopeasti sekä kaupallistaa paikalliset kulttuurit että laajentaa niiden toiminta-alueita. Ns. "coca cola -kulttuurin" jonkin asteisen katoamisen voi nähdä myös seurauksena kaupallisen kulttuurin jatkuvasta yksilöllistymisestä. Pohdinnassa on mahdollista käsitellä myös esimerkiksi uskontojen uutta nousua maailmanpolitiikassa tai erilaisten nationalististen liikkeiden suosion kasvua. Vastauksessa on syytä pohtia, mihin suuntaan kehitys menee ja mikä median rooli siinä on.

Vastaus kohtaan 4.2. on essee, ja kaikki edellä esitetyn taulukon ulottuvuudet tulee ottaa sitä arvosteltaessa huomioon.

3 pisteen vastauksessa kokelas esittää hajanaisia huomioita kulttuuriperinteiden asemasta globaalin tiedonvälityksen maailmassa.

5 pisteen vastauksessa kokelas ymmärtää, miten entistä nopeampi tiedonvälitys voi vaikuttaa kulttuuriperinteisiin, ja tukee näkemystään ainakin yhdellä esimerkillä.

8 pisteen vastauksessa kokelas esittää johdonmukaisen ja monipuolisen näkemyksen kulttuuriperinteiden asemasta ja tulevaisuuden näkymistä globaalin tiedonvälityksen ja median aikakaudella.

5. Katsomusten kohtaaminen (20 p.)

LOPS03:ssa tehtävä liittyy kurssin Maailman selittäminen katsomusperinteissä (ET5) kohtiin, jotka käsittelevät uskonnollisuuden olemusta, uskontokritiikkiä ja ateismia. Kohdat ovat suurin piirtein samanlaiset LOPS15:n kurssissa Katsomusten maailma (ET5).

Taravangian edustaa keskustelussa melko rajoittunutta uskonnollista maailmankatsomusta. Hyväntahtoisuudestaan huolimatta hänen vaikuttaa olevan vaikea ymmärtää ateistia. Jasnah Kholin puolestaan edustaa perinteistä ateistista argumentaatiota, jota katkelma näyttää suosivan.

Taravangianin ensimmäinen oletus liittyy *uskoa*-sanon monimerkityksisyyteen. Sen mukaan uskonnoton henkilö ei voi uskoa mihinkään. Vaikka oletus on myös todellisen maailman keskusteluissa suosittu, Kholinin on helppo osoittaa sen heikkous. Seuraavaksi Taravangian siirtyy moraalien alueelle esittämällä, että kaikkivaltias määrää oikean ja väärän. Tämä kysymys on monimutkainen. Ytimeltään se sisältää Platonin *Euthyfron*-dialogista tunnetun kysymyksenasettelun: onko hyvä (pyhä, hurskas) hyvää siksi, että jumalat rakastavat sitä, vai rakastavatko jumalat hyvää siksi, että se on hyvää? Kysymykseen on länsimaisessa filosofiassa vastattu kummallakin tavalla. Toinen asiaan liittyvä kysymys on lain asettaminen. Taravangian ei usko ihmisten toimivan moraalisesti ilman sanktioita. Kholin puolestaan esittää, että ihmiset pystyvät tähän ja että sanktioille nojaava moraalinen ei ole lainkaan moraalinen. Perustava katsomuksellinen erimielisyys jää koskemaan sekä moraalien luonnetta ja mahdollisuutta että ihmisluontoa. Dialogin lopussa Kholin ottaa matematiikasta esimerkin, jossa todellisuus on sellainen kuin on jumalista riippumatta. Maailmankatsomuksellisen koherenssin nimissä Taravangianin ei varmaan pitäisi hyväksyä tätä esimerkkiä, ja hänen vastauksensa "ehkä" jättääkin asian auki. Yksimielisyys vallitsee siitä, että jos tämä esimerkki laajennetaan moraalisiin ja hyvään elämään, jumaluskon perusteet Taravangianin esittämässä mielessä lakkaavat olemasta.

5.1.

Tehtävässä on tarkoitus kuvata ja eritellä väitteitä ja perusteluja, joten niistä ei tarvitse esittää arviota. Arvion esittäminen ei kuitenkaan ole virhe ja se voidaan ottaa huomioon vastauksen kohtaan 5.2. arvosteltaessa. Vastaus kohtaan 5.1. rakentuu luontevimmin esseeksi, jonka arvioinnissa kaikki edellä esitetyn taulukon ulottuvuudet tulee ottaa huomioon. Erittely on mahdollista tehdä myös listaamalla ja analysoimalla yksittäisiä argumentteja. Tällöin pistemäärä määräytyy niiden kattavuuden ja kunkin erittelyn osuvuuden perusteella.

3 pisteen vastauksessa kokelas tunnistaa ja kuvailee joitain keskustelussa esitettyjä väitteitä ja perusteluja.

5 pisteen vastauksessa kokelas erittelee oikein useimpia keskustelussa esitettyjä maailmankatsomuksellisia ja moraalialueita koskevia väitteitä ja perusteluja.

8 pisteen vastauksessa erittely on kattavaa ja johdonmukaista. Argumenttien maailmankatsomukselliset ja eettiset yhteydet jäsentyvät selvästi.

5.2.

Kokelas voi ottaa haluamansa kannan. Hän voi myös joissain argumenteissa olla Taravangianin ja joissain toisissa Kholinin kannalla. Kohdassa 5.1. esitettyjä arvioita voi jossain määrin ottaa huomioon vastauksen pisteilyssä, vaikka niitä ei olisi toistettu kohdassa 5.2. Vastaus kohtaan 5.2. on essee, jonka arvioinnissa kaikki edellä esitetyn taulukon ulottuvuudet tulee ottaa huomioon.

3 pisteen vastauksessa kokelas osaa perustellusti puolustaa ainakin yhtä keskustelussa esitettyä näkemystä. Vaihtoehtoisesti hän osaa suuntaa-antavasti arvioida keskustelun kokonaisuutta.

5 pisteen vastauksessa kokelas antaa arvion useista katkelman argumenteista ja keskustelijoiden maailmankatsomuksellisista ja moraalialueista kokonaiskannoista.

8 pisteen vastauksessa arviointi on monipuolista ja johdonmukaista. Kokelas esittää arvion lähes kaikista argumenteista ja muodostaa niistä kokonaiskuvan. Lisäansioita, joita ei edellytetä täysiinkään pisteisiin, ovat esimerkiksi tekstin puolueellisuuden pohdinta ja argumenttien liittäminen uskontotieteellisiin, uskonnonfilosofisiin ja metaeettisiin keskusteluihin.

6. Lisätty todellisuus (20 p.)

LOPS03:ssa tehtävä liittyy kurssin Maailmankuva (ET2) kohtiin ”koulu, media ja taide maailmankuvaa luovina ja välittävinä instituutioina”, ”länsimaisen maailmankuvan murrokset”, ”kokemusten, arkikäsitteiden ja uskomusten synty ja tiedollinen luotettavuus” ja ”maailmankuvien ja tiedon lähteiden järkipäiväinen arviointi”. LOPS15:n kurssissa Maailmankatsomus ja kriittinen ajattelu (ET1) puolestaan mainitaan ”viihdeteollisuuden – vaikutus maailmankuviin ja -katsomuksiin sekä omaan elämäntutkimukseen”. Joissain tapauksissa kysymykseen voi tulla myös kohta ”tyypillisiin informaation käsittelyyn ja ympäröivän todellisuuden jäsentämiseen liittyvien kognitiivisten vääristymien tarkastelu”. Tehtävän varsinainen kurssi LOPS15:n perusteissa on kuitenkin Teknologia, maailmankatsomukset ja ihmiskunnan tulevaisuus (ET6) ja sen sisältökohta ”ihmisen suhde – teknologiseen kehitykseen”. Kurssin tavoitteista keskeisiä ovat ne, joissa edellytetään, että kokelas ”osaa arvioida – tieteellisteknologisen vallankumouksen merkitystä nykyaikaisille maailmankatsomuksille ja oman elämäntutkimuksensa rakentumiselle” ja ”hahmottaa erilaisia suhtautumistapoja teknologiaan ja sen kehitykseen sekä ymmärtää teknologian ja teknisen muutoksen yhteydet ympäristössä, yhteiskunnassa ja kulttuurissa tapahtuviin muutoksiin”.

Ihmisen kuva maailmasta rakentuu pitkälle hänen aistiensa pohjalta. Ihmisen aistit ovat kehittyneet valtavan pitkän biologisen evoluution aikana. Se, että nykYTEknologia mahdollistaa aistivaikutelmien luomisen uudella tavalla, voi periaatteessa muuttaa inhimillisen kokemisen tapoja ja siten maailmankuvaa ja elämäntutkimusta perustavasti.

Lisättyä todellisuutta voi toisaalta tarkastella teknisenä apuneuvona niin hyötykäytössä kuin viihteessäkin. Tällöin se jatkaa pitkää kehityslinjaa, johon kuuluvat esimerkiksi kaukoputki, silmälasit, kuulolaitteet, radio, elokuva, televisio, internet ja kosketusnäyttö. Nämäkin keksinnöt ovat muuttaneet perustavasti suhdettamme maailmaan. Esimerkiksi kaukoputkien kehitys on tehnyt tähtitieteestä tarkkaa empiiristä tutkimusta, ja samalla se on vaikuttanut ihmisten maailmankuvaan niin, että koemme elävämme valtavassa aineellisessa universumissa, jossa koko aurinkokuntamme on vain mitätön hiukkanen. Radio, televisio ja internet puolestaan ovat tehneet maapallosta yhden kylän, jossa pallon toisen puolen tapahtumia voi seurata reaaliaikaisesti omilla aisteilla.

Toinen äärimmäinen tarkastelulinja on korostaa lisätyn todellisuuden ainutlaatuisuutta fiktin ja fiktion sekoittumisessa. Tämä avaa ehkä luontevimmin erilaisia pelkoskenaarioita auton alle jäävistä Pokémon Go -pelin pelaajista todellisuudentajun täydelliseen katoamiseen. Tällä linjalla on tärkeä huomata, että ihmiset ovat kautta historian sijoittaneet todellisuuteen erilaisia nykyään fiktiivisenä pidettyjä hahmoja. Näiden hahmojen, kuten riihitonttujen ja demoneiden, havaitsemisen aistein on myös uskottu olevan mahdollista. Tämä on saattanut johtaa joihinkin nykyaikaisen ajattelun mukaan epärationaaliin käyttäytymismalleihin, mutta se ei juuri koskaan ole johtanut siihen, että kosketus todellisuuteen katoaisi. Lisätyn todellisuuden erityislaadun korostaminen voi saada myös positiivisia sävyjä. Pelitutkimuksen professorin Frans Mäyrän mukaan lisätyn todellisuuden pelien alkuperäinen idea oli saada ihmiset näkemään ympäristössä uusia paikkoja ja asioita. Mäyrä korostaa myös Pokémon Go -pelin positiivisia ominaisuuksia, kuten nuorten liikkumista ja sitä, että peli on saanut ihmiset puhumaan toisilleen julkisilla paikoilla.

Vastauksessa yllä mainittuja ajatuslinjoja voi yhdistellä varsin monella eri tavalla. Niitä voi myös täydentää omakohtaisilla kokemuksilla. Vaikka tehtävän johdannon viittaus Pokémon Go -peliin saattaa houkuttaa omakohtaisten kokemusten tarkasteluihin, ne ovat hyväksyttäviä vain, kun niillä on selvä maailmankatsomuksellinen merkitys eivätkä ne saa suhteetoman suurta osaa.

Vastaus tehtävään on laaja essee, ja kaikki edellä esitetyn taulukon ulottuvuudet tulee ottaa sitä arvosteltaessa huomioon.

5 pisteen vastauksessa kokelas esittää joitain asiaankuuluvia näkökohtia lisätyn todellisuuden maailmankatsomuksellisesta merkityksestä.

10 pisteen vastauksessa kokelas pohtii asiaa eri kannoilta ja osoittaa ymmärtävänsä, miten eri tekijät vaikuttavat maailmankatsomukseen.

15 pisteen vastauksessa pohdinta on johdonmukaista ja monipuolista. Siinä otetaan huomioon sekä laajemman teknologisen kehityksen että lisätyn todellisuuden erityispiirteet.

Huippupisteiden vastaukselle on ominaista erinomainen ymmärrys lisätyn todellisuuden ja laajemminkin teknologisen kehityksen pidemmän aikavälin maailmankatsomuksellisesta merkityksestä.

Osa II

7. Viihteellinen media, maailmankuva ja valta (30 p.)

LOPS03:ssa tehtävä liittyy kurssin Maailmankuva (ET2) sisältökohtaan ”media ja taide maailmankuvaa luovina ja välittävinä instituutioina” ja erityisesti tavoitteeseen, jonka mukaan opiskelija ”kehittää ymmärrystään eri instituutioiden merkityksestä maailmankuvan muokkaajina ja välittäjinä”. Kohdassa 7.2. olennaisessa asemassa on lisäksi kurssin Yksilö ja yhteisö (ET3) kohta ”vallan muodot ja valtasuhteet”. Erityisen olennainen on tavoite, jonka mukaan opiskelija ”oppi tarkastelemaan yksilöiden, yhteisöjen ja instituutioiden toimintaa osana yhteiskunnallista vallankäyttöä”. LOPS15:ssä tehtävä liittyy kurssin Maailmankatsomus ja kriittinen ajattelu (ET1) kohtiin ”koulun, median, politiikan, tieteen, taiteen, viihdeteollisuuden sekä uskonnollisten ja kulttuuristen yhteisöjen vaikutus maailmankuviin ja -katsomuksiin sekä omaan elämänskatsomukseen” ja ”median ja muiden informaation lähteiden toimintalogiikka sekä niihin kohdistuva kriittinen katsomuksellinen ajattelu sekä katsomuksellisen argumentaation erittely erilaisista näkökulmista”. Niin ikään tehtävä liittyy kurssin Yksilö ja yhteisö (ET3) kohtaan ”yhteiskunnalliset utopiat ja dystopiat sekä niiden kriittinen potentiaali: ihanteet ja kauhukuvat nykyisyyden suurennuslaseina ja toiminnan motivoijina” ja kurssin Teknologia, maailmankatsomukset ja ihmiskunnan tulevaisuus (ET6) kohtaan ”Prometheusmyytistä teknoutopioihin ja -dystopioihin, ihmisen suhde valistuksen ideaaleihin ja teknologiseen kehitykseen”.

Katkelmassa on kuvattu asetelmaa, jossa alaisten ja hallitsevan ”Capitoliumin” välillä tuntuu olevan merkittävä elintasoero. Valtaa ylläpidetään aseellisen valvonnan keinoin. Lisäksi pari sukupolvea aiemmin kapinoineita alaisia jatkuvasti muistutetaan kapinan kovasta hinnasta ohjelmalla, joka vuosittain vaatii kahden nuoren hengen, mutta joka toimii hallitsevalle eliitille tosi-tv-viihteenä. Tällainen viihde, jossa pitää selviytyä vaikeissa oloissa, on tavallaan arkipäivää nykyäänkin. On toki selvää, että *Nälkäpelin* asetelmasta ollaan kaukana, kun kilpailijat eivät kuole ja esitykset eivät tue valtion hallintokoneistoa. Kirja- ja elokuvasarja herättää silti kysymyksiä esimerkiksi nykyaikaisen demokratian toimivuudesta, kun viihteellisyys koko ajan lisääntyy.

7.1.

Viihdettä on käytetty vallanpitäjien aseman turvaamiseen kauan. Ainakin antiikin roomalaisten sirkushuveista asti huomion siirtäminen yhteiskunnan rakenteista viihteeseen on ollut tunnettu strategia. Myös esimerkiksi sotapropagandassa viihteellä on iso rooli. Sotapropaganda edustaa katkelmassa kuvatun kaltaista tilannetta, jossa viihdeteollisuus palvelee suoraan yhteiskunnan vallanpitäjien asettamia päämääriä. Sama koskee yleensä totalitaarisia valtioita.

Nykyaikaisen viihdeteollisuuden mahdollisuus vaikuttaa yhteiskuntaan on valtava. Toisaalta moderneissa demokratioissa suurin osa viihdeteollisuudesta edustaa omia kaupallisia valtarakenteitaan, joten se ei ole suoraan valtioiden palveluksessa. Silti katsomuksellisella ja asenteellisella tavalla sen vaikutus valtarakenteisiin on suuri. Esimerkiksi Hollywood-elokuvissa sekä suoran toiminnan ihannoitiin että sankareiden ja ”pahisten” edustamat valtiot, katsomukset ja poliittiset ideologiat antavat usein varsin suoraa tukea sekä markkinataloudelle että Yhdysvaltain edustamille poliittisille linjauksille.

Vastaus kohtaan 7.1. on laaja essee, ja kaikki edellä esitetyn taulukon ulottuvuudet tulee ottaa sitä arvosteltaessa huomioon.

4 pisteen vastauksessa kokelas esittää joitain asiaankuuluvia näkökohtia viihteellisen median vaikutuksista yhteiskunnan valtarakenteisiin.

8 pisteen vastauksessa kokelas esittää joitain asiaankuuluvia näkökohtia viihteellisen median vaikutuksista yhteiskunnan valtarakenteisiin sekä demokratiassa että totalitarismissa ja vertailee niitä.

12 pisteen vastauksessa vertailu on johdonmukaista ja monipuolista. Vastauksessa otetaan huomioon sekä yhteiskunnallisen vallankäytön luonne että viihteellisen median erityispiirteet.

Huippupisteiden vastaukselle on ominaista syvälinen kokonaisnäkemys asiasta. Kokelas hyödyntää oivaltavasti aineiston elokuvaa, joka scifin keinoin ottaa kantaa oman yhteiskuntamme valtarakenteisiin.

7.2.

Viihteellinen media on erittäin laaja käsite. Vastaus voi rajautua tosi-tv-ohjelmiin, joita niitäkin on hyvin monenlaisia. Yhteistä on, että ohjelmat eivät ole näyteltyjä. Esiintyjät ovat ”tavallisia” ihmisiä, ja fiktiivisen elementin poistaminen on yksi näihin ohjelmiin samaistumista edistävä tekijä. Yksi lähestymistapa kysymykseen on pohtia, haluaisiko itse esiintyä tällaisessa ohjelmassa. Tähän liittyy ajatus julkisesta esillä olost, jolla voi olla monenlaisia ihmis- ja yhteiskuntakuvaan liittyviä seurauksia. Maailmankatsomuksellisesti suuri merkitys saattaa olla sillä, että tällaiset ohjelmat ovat hyvin usein kilpailuja. Siten ne suosivat kilpailullista ihmis- ja maailmankuvaa. Riippumatta tarkastelun rajautumisesta hyvistä vastauksista on ilmentävä ymmärrys siitä, mitä viihteellisyys tarkoittaa.

Vastaus kohtaan 7.2. on essee, ja kaikki edellä esitetyn taulukon ulottuvuudet tulee ottaa sitä arvosteltaessa huomioon.

4 pisteen vastauksessa kokelas esittää joitain asiaankuuluvia näkökohtia viihteellisten tosi-tv-ohjelmien vaikutuksesta ihmisten maailmankuvaan.

8 pisteen vastauksessa kokelas käyttää asiantuntevasti maailmankuvan käsitettä ja tarkastelee asiaa eri näkökulmista. Hän voi joko tarkastella erilaisia ohjelmaformaatteja ja arvioida niiden vaikutuksia tai esittää kattavan ja perustellun arvion jonkin yhdenlaisen, esimerkiksi Nälkäpeliä mustuttavan ohjelmaformaatin vaikutuksista.

12 pisteen vastauksessa arviointi on johdonmukaista ja monipuolista ja esittää kattavan ja perustellun arvion viihteellisen median luonteesta ja vaikutuksista maailmankuvaan huomioiden useampia erilaisia mediaviihteen muotoja, esimerkiksi erilaisia ohjelmaformaatteja.

Huippupisteiden vastaukselle on ominaista syvä ymmärrys viihteen maailmankuvallisuudesta merkityksestä.

8. Onnellisuus (30 p.)

LOPS03:ssa tehtävä liittyy kurssiin Hyvä elämä (ET1), sisältökohtaan ”hyvä elämä: ihmisen perustarpeita, maallisia ja uskonnollisia hyvän elämän malleja”, sekä kurssiin Kulttuuriperintö ja identiteetti (ET4), sisältökohtaan ”saamelaiset, suomalaiset ja eurooppalaiset kulttuuripiirteet ja niiden merkitys”. LOPS15:ssä tehtävä liittyy kurssiin Ihminen, identiteetti ja hyvä elämä (ET2), sisältökohtaan ”erilaisia käsityksiä hyvästä elämästä sekä toisten ihmisten, eläinten ja ympäristön asemasta siinä”, sekä kurssiin Kulttuurit katsomuksen muovaajina (ET4), sisältökohtaan ”suomalaisen kulttuurin ja identiteetin historiallinen rakentuminen, suomalaisuuden monimuotoisuus ja suomalaiset vähemmistökulttuurit”.

Onnellisuuden mittaaminen on erittäin hankalaa, ja tämän ymmärtäminen on hyvä lähtökohta vastaukselle koko tehtävään. Tutkimuksessa ja sen kriteereissä korostuu ulkoisten elementtien tärkeys, ja jossain mielessä se mittaa hyvän elämän mahdollistavia rakenteita enemmän kuin onnellisuutta. Voidaanko kuitenkaan olettaa, että tulosten kärjessä olevissa maissa ihmiset todella ovat onnellisempia kuin huonommin menestyneissä maissa? Vaihtamalla kriteerejä tulos olisi varmasti hyvin toisenlainen. Toisaalta tutkimus tuottaa perusteita arvioida subjektiivisen kokemuksen ylittäviä tekijöitä onnellisuudessa. Vastauksessa tärkeää on onnellisuuden käsitteen analysointi materiaalin perusteella sekä kyky esittää oma, perusteltu näkemys tutkimuksen toimivuudesta. Analysoinnin pohjalta pitäisi muodostua käsitys siitä, miten kokelas ymmärtää onnellisuuden käsitteen ja ajatuksen sen mitattavuudesta ja vertailtavuudesta. Kohtien 8.1. ja 8.3. välillä on selkeä yhteys, ja vastauksessa olisi suotavaa pystyä pohtimaan onnellisuuden subjektiivisen puolen ja tutkimuksessa käytettyjen kriteerien suhdetta. Suomalaisen kulttuurin erityispiirteiden pohtimisen tässä kontekstissa pitäisi varsinkin hyvissä vastauksissa liittyä suhteellisen saumattomasti kokelaan kohdassa 8.1. esittämään näkemykseen. Tällöin suomalaisten onnellisuus tässä tutkimuksessa voidaan nähdä enemmän yhteiskunnan toimivuutena kuin yksilöiden onnellisuuden kokemuksena. Toisaalta on mahdollista argumentoida, että suomalaiset ovat aidosti onnellisia ja että ulkopuolisen näkökulmasta havaittu hiljaisuus ja jurous, jos näitä edes pidetään suomalaisuutta määrittävinä piirteinä, ovat vain osa tapaamme olla ja elää yhdessä. Nämä piirteet eivät siis ole mikään este onnellisuudelle, vaan ne kenties juuri mahdollistavat onnellisuuden, joka ilmenee esimerkiksi luonnon hiljaisuudesta nautittaessa.

Vastaus jokaiseen kohtaan on essee, ja kaikki edellä esitetyn taulukon ulottuvuudet tulee ottaa sitä arvosteltaessa huomioon.

8.1.

3 pisteen vastauksessa kokelas esittää jonkinlaisen arvion onnellisuuden kriteereistä, mutta perustelut jäävät heikoiksi.

5 pisteen vastauksessa kokelas esittää asianmukaisen arvion tutkimuksen kriteereiden toimivuudesta.

8 pisteen vastauksessa kokelas yhdistää näkemyksensä onnellisuuden mitattavuudesta oivaltavaan analyysiin kriteerien toimivuudesta. Kokelas hahmottaa onnellisuuden subjektiivisen kokemuksen ja tutkimuksessa käytettyjen objektiivisten kriteerien yhteensovittamisen haastavuuden.

8.2.

3 pisteen vastauksessa kokelas muodostaa jonkinlaisen argumentin suomalaisen kulttuurin erityispiirteistä suhteessa tutkimuksen tuloksiin.

5 pisteen vastauksessa kokelas kuvaa suomalaisen kulttuurin erityispiirteitä ja niiden suhdetta tutkimuksen tuloksiin asiaankuuluvalla tavalla.

8 pisteen vastauksessa suomalaisen kulttuurin erityispiirteiden tarkastelu yhdistyy onnellisuuden käsitteen analyysiin ja tutkimuskriteerien toimivuuteen johdonmukaisella tavalla.

8.3.

3 pisteen vastauksessa kokelas esittää jonkin onnellisuuden mittaamista koskevan ongelman.

5 pisteen vastauksessa kokelas hahmottaa subjektiivisen onnellisuuden kokemuksen ja objektiivisten ”onnellisuusmittareiden” erot tai perustelee, mitä hankaluuksia onnellisuuden mittaamiseen liittyy.

8 pisteen vastaus on johdonmukainen esitys, jossa otetaan huomioon onnellisuuden subjektiivisen puolen mittaamisen vaikeus ja mahdollisten objektiivisten kriteerien valinnan hankaluus.

9. *Aavikon tyttäret (30 p.)*

LOPS15:ssä tehtävä liittyy kurssin Kulttuurit katsomusten muovaajina (ET4) kohtiin ”suomalaisuuden monimuotoisuus ja suomalaiset vähemmistökulttuurit” ja ”kulttuurien ja sivilisaatioiden vuorovaikutus sekä monokulttuurisuuden mahdottomuus”. Samankaltaisia sisältöjä löytyy LOPS03:n kurssista Kulttuuriperintö ja identiteetti (ET4).

Tehtävä koskee kulttuurieroja Somalian ja Suomen välillä sekä sitä, miten Somaliasta Suomeen muuttava henkilö voi niihin suhtautua. Aineistona on katkelma Nura Farahin kirjoittamasta romaanista *Aavikon tyttäret* (Otava 2014) sekä osia Farahin haastattelusta Ylen aamu-TV:n Aamun kirja -ohjelmassa 20.2.2014.

9.1.

Suomen ja Somalian välillä on useita merkittäviä kulttuuria ja yhteiskuntaa koskevia eroja: valtauskonto, kieli, kansojen historia sekä elin- ja luonnonolot, valtarakenteet, elinkeinot, perhe- ja sukurakenteet, miesten ja naisten välinen suhde, lasten kasvatusta, suhtautuminen koulutukseen. Kokelaan ei tarvitse käsitellä kaikkia eroja, mutta hyvässä vastauksessa niitä käsitellään monipuolisesti ja kuvataan osuvasti.

Vastaus kohtaan 9.1. on laaja essee, ja kaikki edellä esitetyn taulukon ulottuvuudet tulee ottaa sitä arvosteltaessa huomioon.

4 pisteen vastauksessa kokelas mainitsee muutaman osuvan kulttuurieron.

8 pisteen vastauksessa kokelas kuvailee kulttuurieroja monipuolisesti.

12 pisteen vastauksessa kokelas kuvailee kulttuurieroja johdonmukaisesti ja monipuolisesti. Hän tarkastelee eroja tehtävänannon mukaisesti maahanmuuttajan näkökulmasta ja tekee oivaltavia huomioita aineistosta tai sen ulkopuolelta.

Huippupisteiden vastauksessa kokelas voi syventää vastaustaan esimerkiksi tekemällä huomioita aineiston ulkopuolelta tai tarkastelemalla kysymystä historiallisesta perspektiivistä.

9.2.

Tehtävä koskee kulttuuriin sulautumista tai sopeutumista, johon tutkimuksessa viitataan termillä akkulturaatio. Akkulturaatio on tyypillisesti prosessi, jossa on erilaisia vaiheita. Yleensä maahanmuuttaja omaksuu ensin valtakulttuurin kieltä ja toimintamalleja ja vasta sen jälkeen syvempiä arvoja ja normeja. Hyvässä vastauksessa ei tarvitse ottaa huomioon sopeutumisen prosessiluonnetta, mutta sen käsittely on ansio. Tutkimuksessa on eritelty useita erilaisia tapoja suhtautua kulttuurieroihin ja sopeutua niihin. On viitattu esimerkiksi sulautumiseen (assimilaatio), yhdentymiseen (integraatioon), eristäytymiseen (separaatio) ja vieraantumiseen (marginalisaatio). Täysiin pisteisiin riittää, että vastauksessa käsitellään seikkaperäisesti kahta erilaista suhtautumistapaa, mutta useampien käsittely on ansio. Eri suhtautumistapoja ei tarvitse osata nimetä teoreettisesti, mutta niiden kuvausten täytyy olla selkeitä ja tunnistettavia.

Vastaus kohtaan 9.2. on laaja essee, ja kaikki edellä esitetyn taulukon ulottuvuudet tulee ottaa sitä arvosteltaessa huomioon.

4 pisteen vastauksessa kokelas kuvaa oivaltavasti yhtä suhtautumistapaa tai esittelee suuntaantavasti useampia.

8 pisteen vastauksessa kokelas erottaa selkeästi vähintään kaksi suhtautumistapaa ja kuvaa niitä oivaltavasti.

12 pisteen vastauksessa kokelas pohtii johdonmukaisesti ja monipuolisesti vähintään kahta erilaista suhtautumistapaa. Hän konkretisoi kuvaustaan antamalla valaisevia esimerkkejä tai kuvaamalla maahanmuuttajan sosiaalista kontekstia.

Huippupisteiden vastauksessa kokelas syventää vastaustaan esimerkiksi ottamalla huomioon sopeutumisen prosessiluonteen tai maahanmuuttajan iän, sukupuolen, perhetilanteen, koulutuksen tai jonkin muun sopeutumiseen keskeisesti vaikuttavan tekijän.